

Frø, tudse, Ranidae, Bufonidae

GRØN FRØ, *Rana esculenta*, med sorte rygpletter og lys stribes langs ryggens midterlinje er meget alm. i landets sydlige egne.

BUTSNUDET FRØ, *Rana temporaria*, er vor mest alm. brune frø, der også kan være gullig og rødlig til næsten sort; forekommer ikke på øerne s.f. Sjælland og på Bornholm.

SPIDSSNUDET FRØ, *Rana arvalis*, er mindre og slankere og har mere varieret farvetegning; lever i hele landet undtagen på Bornholm.

Den grønne LØVFRØ, *Hyla arborea*, bliver maksimalt 4 cm lang og er landets mindste springpadde. Ryggen kan være gullig, gul- eller mørkebrun. Opholder sig i buskads og skovbryn, haver etc. og var forhen ret alm. på øerne og i ØJylland, men er nu mange steder forsvundet.

KLOKKEFRØEN, *Bombina bombina*, er 4-5 cm lang, ryggen har mørke pletter på gråbrun bund, bugen er blåsort med orangerøde pletter. Artens klimatiske nord- og vestgrænse går gennem Danmark, hvor den trues af udryddelse.

STRANDTUDSEN, *Bufo calamita*, 6-7 cm med gråbrunligt marmoreredt ryg og hvid til lysegul rygstripe lever i flade sører og pytter på strandenge, den er alm. i nogle egne og sjælden i andre.

På samme lokaliteter forekommer GRØNBROGET TUDSE, *Bufo viridis*, 7-8 cm lang, smukt lysegrøn med mørkegrønne sortrandede pletter på lysegrå bund og undertiden røde vorter. Findes mange steder på øerne, men ikke i Jylland.

Vor største og mest udbredte padde SKRUBTUDSEN, *Bufo bufo*, bliver indtil 12 cm lang og er rød til mørkebrun eller næsten sort.

- Danmarks Dyreverden 5, 115ff.

Frø, ældre nydansk d.s., gammeldansk frødh, oldnordisk frauðr; frauð betyder skum, og navnets grundbetydning kunne være 'slimet, frådende dyr'; det hører dog snarere til indoeuropæisk preu 'springe, hoppe' (1).

Indgår i stednavne: Frøjk 1418ff bugtning på Storåen i Ringkøbing a., Frøkær 1420-1664 Ferring s., Ringkøbing a., Frølund 1497ff Ringkøbing a., Frøkrog 1679-83 Ølst s., Randers a., Frøkær 1683ff Velling s., Ringkøbing a., Frøsig 1683ff Tjørring s., Ringkøbing a., Frøkær 1716-77 Agstrup s., Sønderjylland, Frøsang 1787ff Staby s., Ringkøbing a., Frødam 1790ff Lintrup s., Sønderjylland (2).

Tudse, ældre nydansk d.s. og todze, taadse, af uvis

oprindelse, måske beslægtet med oldengelsk (700-1100) tad (nutidsengelsk toad) 'tudse' og tosca 'den brune' (3). Skrubtudse, ældre nydansk skruptudtze, forleddet af skrup 'ujævn, skorpet' (som dyrets hud) jf. skrub 'snavs, skarn' (4); fællesnavn til tykke og »grimme« tudser.

Indgår i stednavne: Tåsebæk 1682ff VLolland, Tuskær 1683-1844 Tårup s., Viborg a., Tudseng 1775ff Arrild s., Sønderjylland, Tudsved 1776ff (1924 Tusvaj) Gram, Tossegrund 1812ff ved Skalø i Smålandshavet, ude på grunden kunne man høre strandtudserne kvække på øen; Tuds-kær 1844ff Nr. Nissum s.; måske i Tase Mølle 1488ff MSjælland, Tudsmed 1683-1774 Emmerlev s., Sønderjylland, Tudseng, -kobbel 1716-18 Vonsild s., Tushøj 1716-18 Sdr. Stenderup s. (5).

Tre grønne tudser i Tuds herreds våben fra 1584 (6); to grønne frøer i adelsskjold 1681-1702 (7). Padde, gammeldansk paddæ, oldnordisk padda, af omstridt herkomst, måske oprindelig et kælenavn med forbindelse til nedertysk og engelsk pad 'fodsål, -balle' (8); paite, pajde Langeland 1841ff (9).

Indgår i talrige stednavne: Paddeborg 1334-1610 (derefter Sparreholm) Toksværd s., SSjælland,

Skrubtudse. BIOFOTO/Kaj Boldt. Navnet kommer af dialektordet »skrup« om noget ujævt eller skorpet.

Efter sigende skal den danske adelsmand og rigskanse Peder Oxe i 1500-tallet have bragt klokkefrøen med sig fra Lothringen til sit gods Gisselsted på Sjælland. Frøen kaldes derfor også Peder Oxes frø. Efter rigskanselets initiativ blev det mondaent at have klokkefrøer i herregårdenes voldgrave. Maleri af herregården Gisselsted 1837 af F. M. E. Fabritius de Tengnagel. Statens Museum for Kunst.

Paderup 1368ff Randers a., Paddekov 1445ff Erindslev s., Lolland, Padholm 1535ff Notmark s., Als, Padekær 1544 tidligere fiskerleje ØMøn jf. Paddekær 1766 ved Budsemærke sør; Paddedam 1607-1704 Løgumkloster, Paddesø 1610ff Hårslev s., NFyn, Paddekær 1641ff Hjordkær og Nybøl s., Sønderjylland, Paddetoft 1683 Farup s., Sønderjylland, Paddehave 1704ff Løjt Kirkeby, Paddemøde 1781ff Vibøge Als, Paddenoret 1804ff Hjortø - m.fl. (10); Hudpaddehus ved Hudpaddemøde, Kullerup s. ØFyn, i et væddemål skulle ejeren bide hovedet af en padde, eller navnet skyldes paddernes kvækken i dammen (11).

Man skelner i V og SJylland mellem den hoppende frø og kravlende tudse (12); padden den ses og kærrabberen høres (Ærø; 13); den første dag pigerne deltog i høstarbejdet snakkede de fint og sagde: »Dér hopper en frø«, men efter nogle dage »å gå væk, padde!« (NVFyn; 14), sml. s. 314.

Pugge, pug, pugger, pukke o. 1300ff (15), Sønderjylland; Fyn 1743ff (16), pogga, pugga Bornholm

1804ff (17), vist beslægtet med pog 'væskefyldt hævelse, vable' og pog 'overnaturligt væsen' (18). Indgår i mange syd- og sønderjyske stednavne: Pugflod 1424ff Nysogn s., Ringkøbing a., Pugdal 1436ff præstegård i Ullerup s., Pugdal 1452ff Vildbjerg s., Ringkøbing a., Pugdal 1498ff skov ved Vejle, Pugholm o. 1525ff Dybe s., Ringkøbing a., Pugsjøv 'Puggesø' 1532ff Skærbæk s., Pugdalsbjerg 1638 ved Seest, Pugeng 1741-1819 Gram, Pughave 1793ff Moltrup s. - m.fl.; Pugholm 1500, 1683 Herning købstad, Puggedam 1764 ved Rønne (19).

Busketudse 1622-1763 (20), putte Skagen 1787 (21), græsfro og landfrø 1804 (22), kvarrepadde 1829 (23).

Prog ØJylland 1841ff (24), proge Alrø (strandtudse); povis 1841ff Bjerge h. (25), proviser Horsensegnen og påviser (tryk på første stavelse) ved Fredericia 1894 (26).

Hoppemand Rømø 1858ff (27), hoppentaj(e) ØJylland o. 1870ff, Mols, Djursland (28), hop-

penpadde Helgenæs o. 1870 (29), *hoptuds(e)* Sø-vind og *hoptås* Samsø o. 1880 (30), *eddertudse* Thy (31).

Kar(en) rævens, karænræbens, karevens, kæræbbe Fyn (32), *kærabber* Ærø o. 1880ff (33), *skruppadde* N og ØFyn (34), *peiter* o. 1870. (35), *vandskrække* ØFyn, Langeland (34); *kreitte, krejde* Langeland 1841ff, Fyn (36).

Eddertudse, -tåse o. 1870ff (37), VSjælland (38), *eddertase* Møn (34) sml. s. 301; *heksekælling* o. 1870 (39), *troldheks* MSjælland o. 1890 om tyk knortet tudse (40) jf. overtro s. 301ff; *rappetudse* og *skalejs* Stevns (34).

Lædertase Falster, Lolland 1841ff (41); *tase, tåse* Møn, Falster; *vandskræppe* SSjælland, Falster, ØMøn og *vandskratte* ØMøn (34), varsler vand (regn).

Troldkælling Bornholm (42).

Ironisk: *fandens lærke* (sml. s. 312), *Rådvad nattergal(e)* Harte ved Kolding o. 1900 (43), *hollandsk nattergal* (44); det hed sig, at storken kaldte den *Maren* (45).

GRØN FRØ: *kildefrø* 1763-1804 (46), *korstudse* 1795-1844 (47), *vandskræpp* Skanderborgen (48), *vandfrø* og *pugga* Bornholm (49).

LØVFRØ: *bomtudse* o. 1700-o. 1770 fra tysk baum- (50), *hasselfrø* ældre nydansk, opholder sig gerne i hasselbuske jf. *hassel-, hesselkskræppe, -skrække* o. 1700ff (51), Langeland 1841ff (52), Sjælland (53), ØMøn (54), *træfrø* 1802 (55), *hasselpadde* SSlesvig, Sønderjylland (56), *grønpadde* og *kålpadde* Als o. 1900 (57), *grønne Anders SFyn* (58), *vandskræppe* Langeland 1841 (52), *hoskrække* Glænø (59) ellers græshoppe; *blad-skrappe* Møn (59), *regnskræppe* Falster og *vand-haspe* Lolland (34); *løvskriger* Bornholm 1756-1804 (60), *løvskrække* (-skrei, -skræjl, -skræj) Bornholm 1856ff (61).

KLOKKEFRØ: *klokkefrø* og *Peder Oxes frø* 1763ff (62), den skal af rigskansleren i 1500-t være ført til Danmark fra Lothringen, hvor han længe opholdt sig (62); 1765 skrives, at en slags frøer kaldes Peder Oxes frøer »han til påmindelse«, de findes stadig ved Gisselsfeld og Vallø, »hvorfra mange er forflyttede til adskillige herregårde og andetsteds i landet, hvor de har fundet liebhavere for deres musik« (63), »deres formente opholdssted i Danmark er ved Herlufsholm« (1768; 64), »de ... anses for giftige og skal af Peder Oxe være ført til Lolland« (1776; 65). Arne Schiøtz anser det for meget sandsynligt, at kansleren førte klokkefrøen til sit gods Gisselsfeld. Dens udbredelsesområde

omfatter Danmark, og den må betragtes som op-rindelig i vor fauna. Arten kan være blevet overset indtil Peder Oxe gjorde det mondænt at have klokkefrøer i herregårdenes voldgrave (66), »nogle holder den af disse frør anstillede koncert i lighed med nattergalens sang« (1763; 62).

Hujepadde (-pajde) Rømsø (67), *pommersk padde* Hesselager (34), *kukkefrø, -padde* Ærø, Lyø (34), *pumpe(r)* sydfynske øhav, Langeland 1841ff (68), den »pumper« (om lyden) (69), hannen »pumper sig op« når den kvækker, eller navnet er en for-vanskning af »bomtudse« (1700-t), gammeldansk har bambare, bombare 'en trommer' (jf. det zoologiske navn *Bombina bombina*) udviklet til bomme, bornholmsk bompa 'frembringe en hul lyd' (66); *vandkukker* Langeland (34), *kuktåse* Agersø (70), *frøgø* og *grønne krik* Nekselø, Odsherred (34), *syngetase* Fejø (34); *rørdrom, -drøm, -drømma* Bornholm 1756ff (71) jf. fuglenavnet *rørdrum* (bd. 2), *jordrøm, -rønn, -rønna* Bornholm (72).

De slimede ægklumper: *tudseleg* 1748ff (73), *paddeskidi* (paeskylt) SSlesvig (74), *paddeslabber* Hopstrup Sønderjylland (75).

Gor, gork, frøgor, -gork Jylland (76), *gor(k)* måske 'dynd, såle', *frøkorer* VJylland (77).

Tudsrogn ØJylland (78), *tudsespyt* Salling (79), *frøkvadder* Ikast o. 1880 og *frøslæbber* Lemvig o. 1880 (80), *slæbber* og *skarn* Vendsyssel (81), *potteslæbber, -slibber* Fårevejle (34), *taselynd* Falster o. 1850 (82).

Larven: rumpetudse 1763ff (83), *rumpetåse, -tase* NSjælland, Falster, Lolland (84), *rumpetrold* 1768ff (85), Sjælland o. 1870 (86), *rumpefrø* 1795 (87).

Haletudse 1841ff (88), det alm. navn; *paddekyle* (= -kølle) og *vandkalv* Fjolde SSlesvig (89), *halepadde* og *paddehale* Sønderjylland o. 1800ff (90), *kohale* SVJylland (91), *tudsehale* VJylland (92), *vandkarl* (måske trykfjel for) *vandkalv* Mors (93); *omme(r)* Sjælland o. 1870 og *ølkonge* Lolland (34) sml. sommerfugl(larve) s. 74 og salamander s. 296.

LITTERATUR: (1) 626 117; (2) 427 2,42; 156 3, 28,43; 4 592; 17 133, 155f, 325, 367, 423; 18.1 27; (3) 626 428; (4) 659 19,937, 940; (5) 156 3, 17, 83, 5, 81, 310, 644; 9, 101; 11, 54, 124; 17, 32; 277 277f; 427 1, 121; (6) 849 41; (7) 2 141; (8) 626 285; (9) 571 401; 725 217, 558; 794 8, 121; (10) 156 3, 142, 146; 5, 30, 668; 6, 220, 289, 303; 7, 181, 295f; 11, 121; 14, 202; 15, 356; 16, 154f, 253; 427 2, 101; (11) 156 13, 189; (12) 795 133; 423; (13) 388 (o. 1925); (14) 716 69; (15) 659 16, 1090; (16) 879 3, 153; 571 42;

716 74; 725 217; (17) 801 399; 203 262; (18) 659 17,70; (19) 156 4,195,210,634; 3,212f; 8,5f; 10,26; 17,9,139,273,471f; (20) 434 1,305; 693b 1,1763,658; (21) 651 142; (22) 439b 154; (23) 903 5,225; (24) 571 419 (Horsensegnen); 794 12,152; 212c 2,878 (Tolstrup); 932 2,1937,112 (Skanderborgsgen); (25) 571 416; 170 1905,17; 388 (Vindelev o. 1925); (26) 224 2,15; (27) 212c 1,644; 423; (28) 604 3. rk. 6,1869-70,298 (v. Grenå); 761 8,1880-81,271; 212c 1,644; 248 3,141; 388; (29) 604 3. rk. 6,1869-70,298; (30) 212c 1,644; (31) 388 (o. 1925); (32) 794 8,39; 388; (33) 464g ny rk. 4,453; 450 5; (34) 388; (35) 604 3. rk. 6,1869-70,335; (36) 571 298; 794 8,121; 160 1906/23:1157; (37) 604 3. rk. 6,1869-70,330 (v. Fr. sund, grønbroget tudse); 464g 2,221; (38) 608 46; (39) 604 3.rk. 6,1869-70,329; (40) 794 3,142 og 6,207; (41) 571 341; 794 1,1884,171; 430 344; 388; (42) 160 1906/23:683 (1927); (43) 212c 2,673; (44) 388 (1913); (45) 464 6,295 og 8,393; (46) 693b 1,658; 439b 154; (47) 219 7,985; 822b 26; (48) 932 2,1937,112; (49) 809 80; 84 1,82; (50) 434 1,245; (51) 579 H104; (52) 571 298,639; (53) Dansk Landbotid. 7,1872,479; 160 1906/23:379 (Bromme s.); 224 1926,17 (Tyrstrup sø); (54) 160 1906/23:620; (55) 418 305; (56) 66 1,230; 212c 1,597; 178 1,1978,104; (57) 212c tb. 189,285; (58) 251 167; 160 1906/23:1059; (59) 224 1926,17; (60) 860 11; 801 71; (61) 3 50; 203 213; 84 1,82; (62) 693b 1,658; (63) 751 324; (64) 26 2,1768,498; (65) 728 1,61; (66) 151 5,120f; (67) 248 1,44,46; (68) 571 398,422; 158 19,1928-29,699f (Birkholm); 670f 10; 224 1947,79f; (69) 571 422; (70) 265 221; (71) 860 11; 801 70,401; 903 5,2,1829,164; 436c 81; 809 78; (72) 203 156,283; 809 78; 785b 143; 84 1,83; (73) 659 24,984; (74) 388 (Hyrup s. 1934); (75) 663 2,3,67; (76) 212c 1,379; 423; (77) 795 133; (78) 423 (Tåning); (79) 937g 112; (80) 212c 1,379; (81) 202c 3,258,321; (82) 281c 161; (83) 693b 1,658; 903 5,2,1829,197; (84) 874h 63; 388 (SFalster); 527 31; (85) 26 2,498; 6,606; 903 5,2,1829,197; 822b 62; (86) Dansk Landbotid. 7,1872,479; (87) 219 7,948; (88) 571 191 (Vendsyssel); (89) 212c 3,1004; 66 2,91; (90) 459b 84,176; 212c 1,537 og 2,778; 423; (91) 212c 2,247; 423 (Vodder s.); (92) 296f 139; 795 133 (*tushale*); 388; (93) 212c 3,1004; 804 1,101 (sjældent brugt navn).

FREDLYST OG FARLIGT DÝR

»Skrubtudsen er vistnok det af alle vore indenlandske dyr, til hvilket de fleste overtroiske meninger er knyttet, noget der utvivlsomt står i forbindelse med den modbydelighed og angst, som almuen nærer for den« (o. 1870; 1). Man skal omgås tudsen med forsigtighed og kalde den »frø-

Tudse trukket op af brønden. Tegning af Lorenz Frølich til H. C. Andersens eventyr »Skrubtudsen«.

ken«, thi den er som snogen husets gode ånd (1894; 2).

Når karlen mejede korn eller slog græs gik han med skrævende ben, og sad der en tudse på jorden foran ham flyttede han benene endnu længere ud til siden indtil han var kommet forbi dyret; spurgte nogen hvorfor han gjorde det lød svaret: de siger det ikke skal være så godt [at træde på den] (MSjælland; 3). Holdt en tudse til i en brønd skulle man lade den i fred, den holdt vandet frisk (NSjælland, Falster; 4). Gjorde man en tudse fortræd blev det straffet (Bornholm; 5), den kunne hævne sig hvis man f.eks. med vilje trådte på den (NVSjælland; 6). To drenges morede sig med at mishandle en tudse, så den døde. Nogen tid efter blev begge syge og helt grå på kroppen ligesom tudsen, man mente det var straffen for dyrplageriet (7). En syg dreng lå lidende og kunne ikke dø før han havde røbet, at han ude i engen havde spiddet en levende tudse på en pind. Man fandt dyret, tog pinden ud og drengen døde i fred (Ramsing; 8).

»Når tudser kommer i stalden, da dier de kørerne og yverne svulmer deraf meget op og bulner og giver siden ingen mælk, men blod«; gnid yveret med smør og sæt tjære i stalden, så flygter tudserne (1634; 9). Skrubtudser holdt af at være i gamle stalde, de »plejede at patte kørerne om natten og krøb i skjul om dagen«. En mand sagde, når han så en tudse i stalden: »Nå, Stine, er du ikke kommet hjem endnu?« og bar den ud på en skovl

(Bornholm; 10). Man beskyldte dem for at stjæle mælken mens kørerne hvilede sig på marken (1795; 11), og for at bide kørerne, så yveret svulmede op (Bornholm 1756) og de gav blodig mælk (1816) (12); man troede, at tudser sugerede blod på ryggen af kør og heste, når de lå i tøjrslaget (NSjælland; 13), og at de kunne forgifte svin ved at suge dem (Øresundskysten o. 1870; 14).

Fik en ko frølarver ind med drikkevandet døde den af kolik (VSjælland; 15).

Børn blev advaret mod at røre ved en tudse, så fik de fnat (Strøby; 16), »der er edder [gift] ved dem!« (SVJylland o. 1900; 17). Det var også farligt at røre ved de »giftige« frøeg (Vendsyssel; 18) og at drikke vand hvori de fandtes (Falster o. 1850; 19). Tudser kunne spytte edder på folk, derfor var det bedst at holde sig på afstand (Jylland, Falster, Lolland; 20), man kunne dø af det (Holbæksgenn, Langeland; 21). En pige i Vodder (Sønderjylland) havde en tid dårlige øjne, man mente hun var blevet spyttet i dem af en tudse (22).

Tudsens har »onde øjne«, stirrer den på et menneske kan det forvolde en ulykke (Gilleleje o. 1870; 23).

Honningbierne kan ikke fordrage kærfrører og skrubtudser (1634; 24).

LITTERATUR: (1) 604 6,1869-70,329; (2) 942 1894,80; (3) 387 171; (4) 160 1906/23: 294 (1946); 281c 161 (o. 1850); (5) 785b 123; (6) 160 1906/23: 244 (1911), 288 (1918); (7) 464g 2,295f; (8) 160 1906/23: 1685; (9) 74 191,232; 167 1935,31 (o. 1700); sml. 860 11f (Bornh. 1756); (10) 785b 46; (11) 219 7,959 sml. 785b 123; (12) 860 11; 463 45; (13) 464g 2,221; 388 (Ramløse 1856); (14) 604 3. rk. 6,1869-70,329; (15) 436 185; (16) 388; (17) 212c 3,887; (18) 202c 4,209; (19) 281c 161; (20) 464 9,1888,20; 296f 136f; 296e 2,18; 281c 161; 430 344; (21) 160 1906/23: 244,1153; (22) 423; (23) 604 6,1869-70,329; (24) 940b upag.

HEKSE OG BJERGFOLK I TUDSEHAM TUDSEN SOM HEKSSENS TJENER

»Disse lyssky skabninger med den slimede eller vortede hud har altid virket afskrækkende på beskueren, der ikke har kunnet forlige modsætningen mellem tudsens 'hæslige' ydre og dens store, kønne øjne, og man har sikkert tænkt her at have et højere væsen for sig. Enten måtte det være et menneske, onde magter havde forgjort, eller en mørkets ånd, der havde taget tudsens skikkelse« (1).

Skrubtudserne er omskabte hekse eller trolde, det gælder navnlige de store grå eller sorte og dem med gul stribe på ryggen (strandtudsene), man skal tage

sig i agt for at ophidse dem (2); de er hekses ånder eller afdøde sjæle og må ikke skades, så får man selv den samme skade (Bornholm; 3). Børn blev advaret mod at berøre en stor grå skrubtudse, som kunne forhekse dem (4). Det var en almindelig tro, at hekse kunne forvandle sig til tudser, derfor måtte man ikke dræbe det dyr (5), »i min barndom var vi bange for 'Gale Hanses tudse' i Krovandingen« (Strøby; 6).

En »heks« i Lendum blev kaldt Tudse-Inger, og en gammel grim tudse en heks (Langeland; 6), sml. s. 305. Ser man en tudse søger mod en gammel kones fugtige hus må hun være en heks, som plejer omgang med satan (1795; 7). En pige så, at en af de underjordiske væsener krøb som en tudse ind i et bakkehul ved Husby (8).

Da »Køge huskors« græsserede 1607-08 viste fanden sig bl.a. som en stor skrubtudse på høje tynde haneben (9).

En lærer i Bække sogn SJylland havde indrettet en stue i en høj. Hver aften kom en vældig skrubtudse ind til dem og skrabede i gulvet. Den blev mange gange smidt ud og kom igen; han slog den ihjel og den vendte alligevel tilbage. Så flyttede

Ingvor Bondesens »Æventyrets Dyreverden«, 1887, viser frører og tudser blandt folkeovertroens dyr.

